

Ципердюк О.Д.,

доцент кафедри української мови

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

МОВОСТИЛЬ ЄПИСКОПА ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглянуто ідіостиль єпископа Григорія Хомишина на матеріалі його проповідей, виданих у формі богословської праці “Парафіяльна місія”. Основну увагу звернено на стилістичне використання синонімів, антонімів, розмовної лексики, діалектизмів, емоційно забарвлених слів, okazіоналізмів як найвиразніших лексичних мовних засобів, що надають проповідям експресивності, емоційно та інтелектуально впливають на реципієнтів.

Ключові слова: мовостиль, ідіостиль, релігійний стиль, проповідь, синоніми, антоніми, розмовна лексика, діалектизми, емоційно забарвлені слова, okazіоналізми.

Постановка проблеми. Українські мовознавці активно досліджують як загалом релігійний стиль української мови, що активно розвивається, так і окремі його підстили, зокрема проповідницький, аналізуючи мовні особливості проповідей різних церковних діячів.

Аналіз останніх досліджень. На мовностилістичні засоби впливу проповіді на християнина однією з перших у сучасному українському мовознавстві звернула увагу Н. Бабич [1]. Згодом ті чи ті питання проповідницького підстилю зацікавлюють інших мовознавців, зокрема З. Куньч [2; 3], І. Грималовського [4], Л. Полюгу [5], І. Павлову [6]. Мовній організації проповідницьких текстів відомих церковних діячів Української Греко-Католицької Церкви присвячено

грунтовні розвідки Г. Нуцковської, яка дослідила пастирські послання митрополита Андрея Шептицького [7]; І. Фаріон, що простежила особливості проповідей Маркіяна Шашкевича та їхню роль у формуванні української літературної мови [8]; О. Петришиної, котра описала мову проповідей Йосифа Сліпого [9]. Мовостиль “Духовних бесід” Софрона Мудрого став об’єктом аналізу в праці Л. Пени [10]. Експресивні мовні засоби в сучасних українських проповідях детально вивчила В. Яригіна [11, с. 2]. Духовний спадок владики Г. Хомишина, зокрема тексти його проповідей, ще не були предметом мовознавчого аналізу, що й становить **новизну** нашого дослідження.

Мета статті – проаналізувати мовостиль єпископа Г. Хомишина на матеріалі його проповідей, виданих у формі богословсько-пасторальної праці “Парафіяльна місія” [12]. Зважаючи на обсяг статті, розглянемо лише основні лексичні стилістичні засоби ідіостилію владики та з’ясуємо їхню роль в аналізованих проповідницьких текстах.

Виклад основного матеріалу. Єпископ Григорій Лукич Хомишин (1867–1945), уродженець с. Гадинківці на Тернопільщині, належить до видатних постатей Української Греко-Католицької Церкви. Після закінчення Львівської богословської академії 1893 р. отримав єрейські свячення. Упродовж 1894–1899 рр. навчався у Віденській вищій духовній академії, де здобув звання доктора богослов’я. 1902 р. митрополит Андрей Шептицький призначив о. Григорія ректором Духовної семінарії у Львові. 1904 р. владику Хомишин очолив (відразу після Андрея Шептицького) Станиславівську (тепер Івано-Франківську) єпархію, якою гідно керував сорок років. Новомученик Української Греко-Католицької Церкви, 1945 р. репресований більшовиками, загинув мученицькою смертю в київській в’язниці КДБ. 2001 р. Папа Іван-Павло II проголосив єпископа Г. Хомишина блаженным. Г. Хомишин був, як зазначає історик О. Єгрешій, «Патріотом України та Мучеником за єдність святої Церкви» [13, с. 3].

Владика Г. Хомишин залишив велику інтелектуальну богословську спадщину: статті в періодиці, понад 30 пастирських листів і послань, працю «Про Найсвятішу Євхаристію» (1912), підручник для священників «Набоженство до Найсвятішого Серця Господа нашого Ісуса Христа» (1920) та ін.

Однією з його фундаментальних богословсько-пасторальних праць є «Парафіяльна місія» (1934), назву якої єпископ Г. Хомишин пояснює у вступній частині «Інструкції»: «“Парафіяльна місія” є змістом найважливіших, найпотрібніших справ, які кожен душпастир повинен голосити і впроваджувати у практику свого життя і життя своїх вірних для поширення Божого царства на землі. Без тих справ всяка душпастирська праця – це будівля без фундаменту. І тому ту місію я назвав “парафіяльною місією”» [12, с. 9].

Підрозділ «Генеза парафіяльної місії» розкриває нам настанови владики щодо мовного оформлення проповідей: «В написанні наук я дотримувався мови, якою говорить простий люд, і не вживав висловів нинішньої книжної мови, яка інколи подібна на декадентське дивацтво» [12, с. 10]. У підрозділі «Уваги до місіонера» читаємо: «Місійні науки треба подавати у доступній формі і популярно. Рішуче остерігатися барвистого стилю, вишуканих фраз і мовних зворотів. *Навіть якщо серед вірних багато інтелігенції, все одно, треба говорити просто, наслідуючи простий стиль Євангелія, де найвищі правди представлені в дуже поєднуючій і простій формі*» [12, с. 42]. Г. Хомишин переконує: «Треба опуститися до вірних, зрозуміти їх спосіб мислення та розуміння. Треба зрозуміти їх вислови, їх погляди на життєві справи, словом, їх релігійний і життєвий досвід» [12, с. 42].

Донести важливі й деколи непрості богословські міркування до розуму й серця кожного християнина владиці допомагає неабиякий проповідницький хист.

Загальні мовні ознаки української церковної проповіді визначила О. Петришина: «Характерними лексичними елементами проповідей є загальновідома релігійна лексика, діалектизми, обмеженість використання релігійної термінології, церковно-християнські кліше, багатство онімної лексики, бібліїзми. У проповідницькому підстилі, на відміну від інших підстилів релігійного стилю, ширше функціонують тропи. Virізняється підстиль церковної проповіді й синтаксичними засобами організації тексту. Йому притаманні значна кількість риторичних запитань і вигуків, поєднання речень способом нанизування, інверсійний порядок слів, неповні та перервані речення, усталені звертання, особливості інтонування та ритмомелодики» [9, с. 8].

Проаналізувавши мовностилістичні особливості праці «Парафіяльна місія» Г. Хомишина, ми виявили улюблені стилістичні засоби й прийоми, які використовує влади́ка і які, на нашу думку, визначають його проповідницьку манеру як стилістичні домі́нанти мовостилію. На лексико-фразеологічному рівні це синоніми, антоніми, діалектизми, емоційно забарвлена лексика, okazіоналізми, фразеологізми, на синтаксичному – звертання, питальні та окличні речення, непрямий порядок слів тощо. Серед тропів найбільш виразними і частотними є епітети, метафори, серед стилістичних фігур – антитези, порівняння, повтори. Різні групи загальновідомої релігійної лексики, у тому числі старослов'янзми, бібліїзми, представлені в досліджуваних проповідях, однак ми не вважаємо їх визначальними для ідіостилію єпископа, оскільки вони є ознакою релігійних текстів загалом. Водночас закономірно, що релігійно марковану лексику засвідчено в межах різних мовностилістичних засобів і буде залучено до аналізу.

Серед лексичних стилістичних засобів, виявлених у проповідях, привертають увагу синоніми, які урізноманітнюють мовлення проповідника, глибше розкривають суть позначуваних осіб, предметів, ознак, дій тощо. До синонімів ми зараховуємо й перифрази, які, попри їхню синтаксичну природу, є номінаціями, але описового характеру (дескрипціями). Деякі з них, на зразок *Отець Небесний*, *Син Божий*, уже лексикалізувалися.

На позначення трьох Божих Осіб, окрім найчастотніших *Бог*, *Ісус Христос*, *Дух Святий*, які зчаста функціонують у ролі звертань, використано й інші теоніми: *Отець*, *Пан*, *Творець*, *Бог-Творець*, *Господь Бог*, *Бог Отець*, *Отець Небесний*, *Отець щедрот* – для номінації Бога Отця; *Христос*, *Ісус*, *Син Чоловічий*, *Бог Син Ісус Христос*, *Спаситель*, *Монарх*, *Агнець Ісус Христос*, *Син Божий*, *Христос Бог*, *Христос Господь*, *Богочоловік*, *Господь Всесвіту*, *Пан неба і землі* – для називання Ісуса Христа; *Утішитель*, *Дух правди*, *Скарб всього добра*, *життя* *Податель*, *Дух мудрості* – для найменування Святого Духа; *Тройця Пресвята*, *Бог у Трійці Єдиний* – для вказівки на триєдиного Бога («*Ісус Христос – Господь Всесвіту, Пан неба і землі*» [12, с. 328], «*О, Духу Святий, Ти – правдивий Утішитель, Ти – Дух правди, Ти – Скарб всього добра, Ти – життя*

Податель...» [12, с. 395], *«Отець, Син і Дух Святий – Тройця Пресвята...»* [12, с. 419], *«Ісус Христос – найвищий небесний Монарх»* [12, с. 433]).

Особливу набожність до Матері Божої підкреслюють численні номінації, зокрема багатокomпонентні, які є доволі інформативними, наголошують на її заслугах і чеснотах, напр.: *Марія, Пречиста Діва Марія, Матір Божя, Матір Ісуса, Матір Милосердя, Матір Страждальна, Пречиста Діва Марія Непорочно Зачата, Заступниця в Ісуса Христа*. Див. також у контексті: *«...Марія – це обрана Донька Отця Небесного, це Матір Сина Божого, це Обручниця Святого Духа, Марія – Цариця небес, Ангелів і святих у небі. Марія – Володарка цілого Всесвіту»* [12, с. 420], *«Пресвята Діво Маріє, єдина чиста і благословенна, Ти – Обрана Донька Отця Небесного, Ти – Матір Сина Божого, Ти – Обручниця Святого Духа, Ти – Цариця Ангелів і всіх Святих, Ти – Володарка цілої Вселенної...»* [12, с. 396].

Низку синонімів, переважно перифрази, виявлено для номінації найвищого церковного ієрарха в Католицькій Церкві: *Папа, найвищий Пастир, св. Отець Папа, видимий Голова Католицької Церкви, Намісник Ісуса Христа*.

Окрім нейтральних у стилістичному плані лексем *священик, проповідник, місіонер*, Г. Хомишин використовує стилістично марковані синоніми, які переважно характеризуються урочистим забарвленням (*отець духовний, духовний батько, пан-отець, душпастир*), зрідка – зневажливим (*nip*) або є діалектизмами (*парох, єгомосць*). Пор.: *«Ще в очі священиків наші люди титулюють: **отець духовний, єгомосць, пан-отець**, але поза очі то тільки згідно говорять: “nip”»* [12, с. 285]. Роль священика проповідник підкреслює синонімами-перифразами: *«...цей священик є твоїм **провідником** у цьому житті до життя вічного»* [12, с. 383], *«Слухайте свого душпастиря, бо він – **настоятель частинної Церкви**, він є **пастирем душ**, він є **духовним отцем** духовної родини»* [12, с. 345].

Синонімічними найменуваннями послуговується автор для розкриття суті важливих релігійних понять. Так, на позначення Католицької Церкви як інституції, окрім однойменної *Католицька Церква*, функціонують номінації: *духовне тіло, духовне тіло Христове, Містичне Тіло Христа Спасителя, Божя держава, видима держава Ісуса Христа, Обручниця Ісуса Христа*. Синоніми-

перифрази засвідчені для позначення найважливіших християнських таїнств, пор.: «З любові до нас Ісус Христос перебуває між нами у **Найсвятішій Євхаристії**, у цій **Тайні любові**» [12, с. 459], «Відтак усі ми єднаємося при одним **Господнім столі**, тобто у **св. Причасті**, споживаючи Тіло і Крові Христові у **Найсвятішій Євхаристії**» [12, с. 434], «...**Тайна Покаяння**, котра є **трибуналом Божого милосердя**» [12, с. 129]. Щоб описати омріяне християнами Царство Небесне, владика вживає низку синонімів: *рай, небо, Боже царство, місце щасливе і повне радості, наша правдива вітчизна, вічна вітчизна, місце вічного щасливого життя з Богом і в Бозі, місце вічної радісної любові у Бозі*. Пор. також: «...хай Вона [Марія] нами розпоряджається, опікується, захищає і запровадить до радісної, **вічної нашої вітчизни у небі**» [12, с. 466].

Розкрити сутність злої сили проповідникові вдається через уживання достатньо великого числа синонімів на її позначення, як-от: *злий дух, сатана, диявол, упалий ангел, антихрист, змій, завзятий ворог Божий* («Перших родичів [Бог] пощадив, бо їх звів **змій, упалий ангел, диявол**» [12, с. 81]).

Окремі синонімічні ряди в аналізованих проповідях є нечисленними: *Служба Божа, Богослужіння, безкровна жертва; пекло, місце найстрашніших мук, місце вічних мук; секти, фальшиві віри, схизми; сектанти, посланці і прислужники злого духа; чистилище, місце терпінь душ померлих; престол, Вітвар*.

Трапляються, але рідше, синоніми-субстантиви несакрального змісту. Напр.: «Гріх – це **непослух і бунт проти Бога**» [12, с. 73]. Меншою мірою представлена також прикметникова, дієслівна та прислівникова синонімія, напр.: «...повна **справедливість** неможлива на цім світі, то мусить бути **повна і цілковита справедливість** на другім світі» [12, с. 87], «Він [Ісус Христос] **керує світами, управляє народами, провадить** долею кожного з нас» [12, с. 326], «...Бог не хоче нікого **насилно і примусово** тягнути до неба...» [12, с. 89].

Функціонування синонімів у проповідях Г. Хомишина позначене ще й такими особливостями: уживанням в одному реченні кількох рядів синонімів («Бог має право нам **диктувати, наказувати** і нами **розпоряджатися**, а нашим обов'язком є **послух і виконання Його волі**» [12, с. 66]); наявністю в синонімічних рядах градації-підсилення, що надає висловлюванню експресії («**Навіть**

терпіння, навіть переслідування, навіть муки не можуть звернути нас із тієї дороги...» [12, с. 72]); уживанням контекстуальних синонімів («*Людей доброї волі він [сатана] присипляє і знеохочує*» [12, с. 55]).

Антоніми, які є прикметною ознакою релігійних текстів загалом, представлені і в “Парафіяльній місії”, де вони здебільшого через протиставлення (рідше – зіставлення), стилістичні фігури – антитезу й оксюморон – увиразнюють думку, підсилюють характеристику тих чи тих осіб, ознак, властивостей, станів тощо, надають мовленню експресії. Напр.: «*...а в Марії, утвердженій у найбільшій покорі, не постала навіть тінь якоїсь гордості*» [12, с. 422]; «*Там – крімшнтя темрява, – як каже Св. Письмо, – де не заблукає жоден промінчик світла*» [12, с. 92]; “*Це непослух і бунт мізерного створіння проти необмеженого і всемогутнього свого Творця*” [12, с. 73].

Дуже часто Г. Хомишин використовує кілька груп антонімів, що значно посилює стилістичний ефект: «*Морок терпінь земного життя є запорукою ясності і хвали в небі*» [12, с. 18]; «*Совість нас застерігає, нагадує нам про те, що є злим, а що добрим, а відтак, схвалює все, що добре, і засуджує, що зле*» [12, с. 64]; «*...тільки у Бозі життя і щастя, а поза Богом – загибель і розпука*» [12, с. 73]. Особливою емоційно-експресивною виразністю позначені антитези в описах Божих Осіб: «*Як Бог є досконалою святістю, ясністю і красою, так диявол є досконалою злобою, мерзенністю і жахіттям, словом – темний дух*» [12, с. 77]; «*...Бог... є нагородою за чесноти у небі, є карою за гріхи у пеклі!*» [12, с. 90]; «*Христос висить на хресті у найбільших муках, без найменшої полегшії. Висміяний і поганьблений усіма, осуджений як найбільший злочинець, хоч сам є святою святістю*» [12, с. 82].

В аналізованих місійних проповідях досить частотними є контекстуальні антоніми. Напр.: «*Не одна, як то кажуть, козир-дівка, перша до танців, перша до музики, але зате тяжка до молитви, до послуху і до праці*» [12, с. 324]; «*Чи допоможе запах парфумів, пахучого мила або пудри, коли душа твоя відгонить смородом гордості, порожності і плотськості?*» [12, с. 301]; «*Святий Дух відходить із такої душі [у стані гріха], а на його місце входить диявол і впливом своїм її опановує. З гарної палати залишається купа руїн*» [12, с. 101]. Деякі з

контекстуальних антонімів у релігійних текстах уже й поза контекстом сприймаються як протилежні за значенням, напр.: «...він [побожний господар] розуміє і цінить справи вічні, справи **душі** більше, ніж справи дочасні і справи **тіла**» [12, с. 320]; «**Засади світу кажуть, що покора – це приниження, послух – це неволя і рабство. А згідно засад Христових, покора – це гідність, послух – це свобода**» [12, с. 334].

Проповідницькі тексти Г. Хомишина засвідчують стилістичний прийом антитези, коли в антонімічні відношення вступають лексеми, які мають різну частиномовну належність, не є антонімами загалом, але протиставляються лише окремими семами, напр.: «**Не хвалися багатством, бо завтра можеш бути жебраком**» [12, с. 306]; «**А ми, маючи правдиву віру, так кривдно трактуємо священничий стан**» [12, с. 286]. Протиставлення може підсилюватися іншими мовними засобами: «**Багач ніс до церкви велику і грубу свічку... убога вдова всукала маленьку свічечку**» [12, с. 311]. В останньому прикладі це контекстуальний синонім-епітет *грубу* – з одного боку, та емоційно забарвлені лексеми-демінутиви *маленьку, свічечку* – з іншого.

Особливо виразним є оксюморон “*побожна гордість*” [12, с. 215], яким проповідник послуговується для характеристики людини, яка щодня причащається і тому дуже пишається своєю побожністю, упадаючи в гріх гордині. Стилістичний ефект наведеного оксюморона підсилюється уживанням антоніма *рогата гордість*: «*Така людина починає вважати себе кращою та вищою від інших, вона хоче, щоб її усі хвалили, щоб інші люди її шанували, наче святу. О, це дуже небезпечна хвороба. Така людина схиляє голову, прижмурює очі, а в серці – рогата гордість*» [12, с. 216]. Останній приклад демонструє так зване “згущене” письмо, коли автор у невеликому фрагменті, інколи навіть в одному реченні, використовує різні виражальні засоби (у нашому випадку, окрім проаналізованих антонімів та оксюморона, це ще й синоніми, порівняння, вигук, неповне речення), які взаємодіють і посилюють стилістичний ефект.

Прикметною ознакою аналізованих проповідей є також лексика розмовного стилю, яка, контрастуючи з релігійно маркованими словами, із лексикою високого поетичного стилю, посилює експресію вислову: «*У нинішніх часах, коли*

віра занепадає, коли неморальність шириться, коли гріх **розпаношився**, коли потоп гріха погрожує загибеллю душі, коли буря згіршення шаліє, коли світ жене стрімголов у прірву, саме в тих часах звертаймо наші очі до Марії» [12, с. 430].

Використання народно-розмовних елементів наближує мовлення проповідника до мови вірян, робить його простим, популярним і доступним, викликаючи довіру до священика, напр.: «*Маймо в пошанівку також те місце, де спочивають тіла померлих*» [12, с. 370]; «*Святі у небі люблять нас більше, аніж найближчі наші **кравні** чи **приятелі***» [12, с. 441]; «*Ніхто не **рушиться**, щоб Ісуса Христа підняти*» [12, с. 398]; «*...розігрій наші **студені** серця Твоєю любов'ю*» [12, с. 396]. Уживання розмовної лексики зчаста надає висловлюванню гумористично-іронічного забарвлення, напр.: «*Вона не вміє навіть борщ **напартолити**, вона не вміє хліба спекти, а як спече, то **закалець** не на палець, а на два пальці*» [12, с. 324]; «*Пильнуйте краще свого **горшка, макітри, копистки та коцюби**, а до єпископських справ не втручайтеся!*» [12, с. 339].

Розмовна лексика взаємодіє з іншими виражальними засобами: метафорами («*Нечиста похоть плоті **пережерла** нас і далі нас **напастує***» [12, с. 399]; «*І тепер між нами **виводяться** сельробы-большевики, радикали, котрі ведуть війну проти Ісуса Христа і Його Церкви*» [12, с. 382]), фразеологізмами («*Між нами **гризня**, один другому **ноги підкладаємо**, одні під **другими ями копаємо** і всі **летимо у прірву***» [12, с. 343]), синонімами, антонімами, діалектизмами («*...грішник...шукає свого щастя поза Богом, служить створінням, які самі по собі не є **джерелом живої води**, але **копанками, калабанями**, які не тільки не видають із себе **здорової** води, але навіть не можуть затримати води, і є радше **калюжами й багнами гнилої** води, яка отруює та вбиває» [12, с. 74]).*

Широко вживає Г. Хомишин емоційно забарвлені, зокрема пестливі, розмовні слова на зразок *бабця, головонька, дідунь, жіночка, мушка, старенький, татуньо, худібка, церковця*, які інколи набувають гумористично-іронічного забарвлення («*Тому, крім найконечніших справ і занять: як зварити їсти, **худібку** обійти, – все решта треба залишити...*» [12, с. 54]; «*Питаюся **старенького** чоловіка: “**Татуню**, газдо, ви вже постарілися, сиве волосся вкрило вашу голову, нащо ви жили дотепер на тім світі?»* [12, с. 61]; «*У Римі є **церковця**, в котрій*

*правляться Служби Божі тільки для порятунку душ у чистилищі» [12, с. 363]; «А ви, жіночки, одна з другою, яке маєте право до Єпископа?» [12, с. 339]; «...і все, що в **головоньці** уложила, щезло, як камфорка» [12, с. 302]).*

В аналізованих текстах трапляються й діалектизми, які є виразною мовною ознакою проповідей початку ХХ ст. Одні з них функціонують окремо, інші – разом зі спільнокореневими словами, пор.: *бамбетель* ‘дерев’яний розсувний диван’, *грасують* ‘вештаються, топчуться’, *газда* ‘господар’, *газдиня* ‘господиня’, *газдівство* ‘господарство’, *жовнір* ‘солдат’, *жовнірський* ‘солдатський’, *згїрдно* ‘зневажливо’, *конечний* ‘обов’язковий’, *конче* ‘обов’язково’, *однозгїдно* ‘одноставно’, *хосен* ‘користь’, *хробачок* ‘черв’ячок’ («Що б ви, Іване чи Параско, сказали, якби вам Єпископ наказував у вашому **газдівстві**?» [12, с. 339]; «Другий **жовнір** приносить подертий, брудний **жовнірський** червоний плащ, закидає Ісусові на плечі і гучно сміється...» [12, с. 400]). Вплив діалектизмів посилюється у складі метафори: «Ось, усі ці секти, усі ці фальшиві віри, усі ці схизми, які **грасують** по світу...» [12, с. 122].

Аналізовані проповіді актуалізують і рідко вживані тепер слова, які ще використовуються в релігійних текстах, напр.: «Христос для нашого спасіння, **щастя і щасливості** все посвятив, живучи на землі: своє життя, свої труди, свої муки, свою смерть на хресті» [12, с. 51]; «Це великий сором для людства, що держави **пактують** і мають зносини із большевиками, з найбільшими бандитами світу, з найстрашнішими людськими кровопивцями, єдино для зиску, для гроша» [12, с. 296-297]; «Тепер **заскарблюйте** собі поміч і ласку Христову...» [12, с. 416].

Мовостиль єпископа Г. Хомишин позначений індивідуально-авторськими новотворами, напр. : *безпанський, всеможний, грішитель, добротливість, зболотитися, легковажець, слабосильність* («Цілий день пробайдикує, нераз змокне і **зболотиться**» [12, с. 56]; «Справ те **всеможним** Твоїм заступництвом...» [12, с. 431]; «Ми [наш народ], **вибачте** за слово, як ті **безпанські** собаки чи наймити у всіх у погорді» [12, с. 286]). Оказіоналізми привертають увагу, пожвавлюють мовлення, надають йому експресії.

Висновки. Мовностилістичний аналіз праці Г. Хомишина “Парафіяльна місія” засвідчив, що її автор майстерно володів українською мовою,

використовуючи її потужний лексико-стилістичний потенціал, зокрема синоніми, антоніми, розмовну лексику, емоційно забарвлені слова, діалектизми, okazіоналізми. Це дозволило проповідникові глибше проникнути в суть проповідуваних тем, сконцентрувати увагу на важливих думках, доступно й детально пояснити складні богословські питання, надати мовленню експресії, поглибити відповідне емоційне та інтелектуальне сприйняття. У своїх місійних проповідях, які демонструють взаємодію релігійного та розмовного мовлення, єпископ висловлювався просто, уникав складної богословської термінології, говорив популярно, прагнув зацікавити слухачів, зробити виклад жвавим і доступним, зчаста використовуючи мовні елементи розмовного стилю, гумористичну тональність. Прикметною ознакою мовостилію єпископа є використання в одному фрагменті тексту кількох мовностилістичних виражальних засобів. Вважаємо, що місійні проповіді Г. Хомишина посіли гідне місце в історії проповідницького підстилю української мови, належать до найкращих зразків релігійного красномовства й можуть слугувати прикладом для сучасних проповідників, а мовностилістичні настанови єпископа щодо стилю проповіді не втратили своєї актуальності й тепер.

Перспективним вважаємо дослідження на матеріалі “Парафіяльної місії” синтаксичних особливостей мовостилію її автора: порівняльних конструкцій, звертань, питальних та окличних речень, повторів тощо. Не менш важливо розглянути проповіді Г. Хомишина в контексті історії розвитку проповідницького підстилю релігійного стилю української мови.

Література:

1. Бабич Н. Д. Мовностилістичні засоби емоційного, естетичного й інтелектуального впливу проповіді на сучасного християнина. *Галицько-буковинський хронограф*. Івано-Франківськ; Чернівці, 1997. № 1(2). С. 21–26.
2. Куньч З. До історії термінів “казання” і “проповідь”. *Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Львів, 13–15 травня 1998 р.). Львів : Вид-во Львів. Богослов. Академії, 1998. С. 184–190.

3. Куньч З. Церковна проповідь і проблеми культури мови. *Християнство й українська мова* : матеріали наукової конференції (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.). Львів : Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 436–443.
4. Грималовський І. «Наука, альбо Спосіб зложення казання» І. Галятовського і становлення української релігійної терміносистеми. *Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Львів, 13–15 травня 1998 р.). Львів : Вид-во Львів. Богослов. Академії, 1998. С. 191–196.
5. Полюга Л. М. До джерел українського красномовства в релігійній проповіді (Іларіон – Галятовський – сучасність). *Християнство й українська мова* : матеріали наукової конференції (Київ, 5-6 жовтня 2000 р.). Львів : Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 444–448.
6. Павлова І. Г. Мовні засоби організації проповідей митрополита Іларіона “Навчаймо дітей своїх української мови!” *Християнство й українська мова* : матеріали наукової конференції (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.). Львів : Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 462–470.
7. Нуцковска Г. Мова та стиль пастирських послань Митрополита Андрея Шептицького. Люблін, 2003. 298 с.
8. Фаріон І. Д. Маркіян Шашкевич – промовець і проповідник. *Фаріон І. Д. Отець Маркіян Шашкевич – український мовотворець: Лінгвістичний феномен на тлі світового романтизму*. Львів : Свічадо, 2007. С. 40–56.
9. Петришина О. І. Мова проповідей Йосифа Сліпого : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2007. 18 с.
10. Пена Л. І. Мовостиль “Духовних бесід” Софрона Мудрого *Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов’янський дискурс* : збірник наукових статей. Чернівці : Вид. Дім “Родовід”, 2016. Вип. 772. С. 83–86.
11. Яригіна В. В. Мовні засоби вираження експресії в жанрі сучасної проповіді : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2012. 20 с.
12. Хомишин Г. Парафіяльна місія. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1999. 472 с.

13. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. 168 с.

Цыпердюк О. Д. Идиостиль епископа Григория Хомышина: лексико-семантический аспект

Аннотация. В статье рассматривается идиостиль епископа Григория Хомышина на материале его проповедей, изданных в форме богословского труда “Приходская миссия”. Главное внимание обращается на стилистическое использование синонимов, антонимов, разговорной лексики, диалектизм, эмоционально окрашенных слов, окказионализмов как наиболее выразительных лексических языковых средств, которые придают проповедям экспрессии, эмоционально и интеллектуально влияют на реципиентов.

Ключевые слова: идиостиль, религиозный стиль, проповедь, синонимы, антонимы, разговорная лексика, диалектизмы, эмоционально окрашенные слова, окказионализмы.

Tsyperdiuk O. D. Idiostyle of Bishop Hryhorii Khomyshyn: Lexical-Semantic Aspect

Summary. The article deals with the idiostyle of bishop Hrygorii Khomyshyn based on the material of his sermons, published in the form of theological work "Parish Mission". The main attention is paid to the stylistic usage of synonyms, antonyms, colloquial vocabulary, dialecticisms, emotionally colored words, occasionalisms as the most pronounced lexical linguistic means that makes the sermons more expressive, emotionally and intellectually affect recipients.

Key words: idiostyle, religious style, sermon, synonyms, antonyms, colloquial vocabulary, dialecticisms, emotionally colored words, occasionalisms.

Tsyperdiuk O. D. Idiostyle of Bishop Hryhorii Khomyshyn: Lexical-Semantic Aspect

Bishop H. Khomyshyn (1867–1945) belongs to the prominent figures of the Ukrainian Greek Catholic Church. One of his fundamental theological works is the "Parish Mission" (1934), a collection of sermons. In the introductory units H. Khomyshyn notes that in sermons one has to speak simply, "implying the simple style of the Gospel", it is necessary to take into consideration the way the believers think, their religious and life experience, to understand their expressions, their way of thinking.

The stylistic dominants of the speech of bishop H. Khomyshyn at the lexical level, as it was evidenced in the analyzed preaching texts, are synonyms, antonyms, spoken vocabulary, dialectisms, emotionally coloured words, occasionalisms. Synonyms, which include periphrasis, are predominantly religious, are characterized by different types of lexical semantics and stylistic coloring. They diversify the speech of the preacher, reveal the essence of the individuals, objects, phenomena, features etc. deeper. The functioning of the synonyms is also marked by the following features: the usage of several rows of synonyms in one sentence; the presence of the gradation-amplification in the synonym rows, which makes the phrases expressive; the usage of contextual synonyms. Antonyms mostly due to the opposition (rarely – comparison) of stylistic figures – antithesis and oxymoron – express the opinion clearer, enhance the characteristics of individuals, features, properties, states, etc., make the speech more expressive. The stylistic effect significantly increases with the usage of several groups of antonyms and contextual antonyms. The distinguishing feature of the analyzed sermons is also the vocabulary of a colloquial style, which, in contrast to religiously marked words, enhances the expression of the phrase. The usage of folk-colloquial elements, dialecticisms makes the speech of the preacher similar to the speech of the believers, makes him simple, popular and accessible, causing trust to the priest.

The colloquial vocabulary interacts with other expressive means: metaphors, phraseologisms, synonyms, antonyms, dialectisms. Khomyshyn H. widely uses emotionally colored, in particular caressing, colloquial words that sometimes acquire a humorous ironic coloring. The analyzed sermons actualize the rarely used words, which are still used in religious texts. Occasionalisms also catch attention, enliven the speech and make it expressive.

In our opinion, missionary sermons by H. Khomyshyn took a worthy place in the history of the preaching substyle of the Ukrainian language, belong to the best examples of religious eloquence and can serve as an example for contemporary preachers; the language and linguistic guidelines of the bishop regarding the style of sermon have not lost their relevance even nowadays.

Ципердюк О. Д. Мовостиль єпископа Григорія Хомишина: лексико-семантичний аспект

Єпископ Г. Хомишин (1867–1945) належить до видатних постатей Української Греко-Католицької Церкви. Одна з його фундаментальних богословських праць – «Парафіяльна місія» (1934), що є зібранням проповідей. У вступних підрозділах Г. Хомишин зазначає, що у проповідях треба говорити просто, «наслідуючи простий стиль Євангелія», необхідно враховувати спосіб мислення вірних, їхній релігійний і життєвий досвід, розуміти їхні вислови, їхній спосіб мислення.

До стилістичних домінант мовостилю єпископа Г. Хомишина, як засвідчують аналізовані проповідницькі тексти, на лексичному рівні належать синоніми, антоніми, розмовна лексика, діалектизми, емоційно забарвлені слова, okazіоналізми. Синоніми, до яких зараховано й перифрази, переважно мають релігійне значення, характеризуються різними відтінками лексичної семантики та стилістичного забарвлення. Вони урізноманітнюють мовлення проповідника, глибше розкривають суть позначуваних осіб, предметів, явищ, ознак тощо. Функціонування синонімів позначене ще й такими особливостями: уживанням в одному реченні кількох рядів синонімів; наявністю в синонімічних рядах градації-підсилення, що надає висловлюванню експресії; уживанням контекстуальних синонімів. Антоніми здебільшого через протиставлення (рідше – зіставлення), стилістичні фігури – антитезу й оксюморон – увиразнюють думку, підсилюють характеристику осіб, ознак, властивостей, станів тощо, надають мовленню експресії. Значно посилює стилістичний ефект використання кількох груп антонімів та контекстуальних антонімів. Прикметною ознакою аналізованих проповідей є також лексика розмовного стилю, яка, контрастуючи з релігійно

маркованими словами, посилює експресію вислову. Використання народно-розмовних елементів, діалектизмів наближує мовлення проповідника до мови вірян, робить його простим, популярним і доступним, викликаючи довіру до священика. Розмовна лексика взаємодіє з іншими виражальними засобами: метафорами, фразеологізмами, синонімами, антонімами, діалектизмами. Широко вживає Г. Хомишин емоційно забарвлені, зокрема пестливі, розмовні слова, які інколи набувають гумористично-іронічного забарвлення. Аналізовані проповіді актуалізують і рідко вживані тепер слова, які ще використовуються в релігійних текстах. Привертають увагу, пожвавлюють мовлення, надають йому експресії й оказіоналізми.

На нашу думку, місійні проповіді Г. Хомишина посіли гідне місце в історії проповідницького підстилю української мови, належать до найкращих зразків релігійного красномовства й можуть слугувати прикладом для сучасних проповідників, а мовностилістичні настанови єпископа щодо стилю проповіді не втратили своєї актуальності й тепер.

Опубл.: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. 2018. № 32. Том 1. С. 108–112.